

სატრანზიტო სისტემა და მისი ოპერირების სარგებელი

ნინო რამაზაშვილი

დოქტორანტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ენერგეტიკის ფაკულტეტი

ანოტაცია

მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ დაფიქსირდა საქონლით ვაჭრობის სწრაფი ზრდა ევროპაში. ხანგრძლივი და რთული საბაჟო პროცედურების ფონზე ყოველ ჯერზე, როცა საქონელი კვეთდა საზღვარს ვაჭრობის პროცედურები გართულებული იყო, სწორედ ამ პროცესის ფონზე ჩამოყალიბდა ქვეყნებს შორის მზარდი თანამშრომლობა და დაიწყო მოლაპარაკებები გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის ეგიდით. ეს მიზნად ისახავდა საერთაშორისო ხელშეკრულების შედგენას, რომელსაც ხელი უნდა შეეწყო თავისუფალი სავაჭო სივრცის შექმნაში.

სასაზღვრო ინფრასტრუქტურა მნიშვნელოვანი ელემენტია სასაზღვრო საცობების შესამცირებლად. არაადეკვატური ინფრასტრუქტურა ხშირად მთავარი დაბრკოლებაა ეფექტური ტრანზიტის ჩამოყალიბებაში, მაშინაც კი, თუ საბაჟო პროცედურები გამარტივებული და ეფექტურია. სატრანზიტო ტვირთის შეუფერხებლად გადაადგილება მოითხოვს ხარისხის ინფრასტრუქტურას. სატრანზიტო დოკუმენტები როდესაც უკვე არის წინასწარ გაცემული, სატვირთო მანქანების მძღოლებს შეუძლიათ გამოიყენონ გამოყოფილი "ტრანზიტის ზოლები" და დარჩნენ თავიანთ სატრანსპორტო საშუალებებში.

სატრანზიტო ოპერაციები აუცილებლად მოიცავს სხვადასხვა მარეგულირებელ მოთხოვნებს, რომლებიც დაწესებულია საბაჟოს გარდა სამთავრობო უწყებების მიერ⁴⁴.

საკვანძო სიტყვები: სასაზღვრო ინფრასტრუქტურა, სავაჭრო ბარიერი, ჰარმონიზირებული პროცედურები, სატრანზიტო ოპერაციების ეფექტურობა.

შესავალი

საერთაშორისო ვაჭრობა ხშირად მოითხოვს საქონლის გადაკვეთას ქვეყნის ტერიტორიის გავლით სხვა სახელმწიფოებში. ზღვაზე გასასვლელი ქვეყნებისა და რეგიონებისთვის, სატრანსპორტო სერვისებზე წვდომისათვის აუცილებელი პირობაა

⁴⁴ <https://unece.org/about-etir>

გამარტივებული და ჰარმონიზებული პროცედურები. ფინანსური საბაჟო გარანტიებისთვის სატრანზიტო ქვეყნებში არის სწრაფი ადმინისტრაციული პროცედურები ტრანზიტულ მოძრაობაზე. ზოგადად, სატრანზიტო მოძრაობის უფლებები არეგულირებს ტერიტორიაზე წვდომას. ისინი ექვემდებარებიან მოლაპარაკებებს სახელმწიფოებს შორის და წარმოადგენს ორ, რეგიონულ ან მრავალმხრივ შეთანხმების ნაწილს - ტრანზიტის ან ტრანსსასაზღვრო ტრანსპორტი. ოპერატიული თვალსაზრისით, სატრანზიტო ოპერაცია მოიცავს საქონელს, მომსახურებას.⁴⁵

სატრანზიტო ოპერაციების სარგებელი

მრავალი მტკიცებულება არსებობს, იმისა რომ გაზრდილი ეკონომიკური ვაჭრობა ხელს უწყობს ქვეყნების განვითარებას. სავაჭრო ბარიერების შემცირებას და ეფექტურობის გაზრდას წვლილი შეაქვს ქვეყნების ეკონომიკურ ზრდაში. საბაჟო სატრანზიტო ოპერაცია მოიცავს ბევრ სავაჭრო ბარიერს, რადგან ის ჩვეულებრივ მოიცავს დაინტერესებულ მხარეებს, როგორცაა: სხვადასხვა სამთავრობო უწყებები, ბანკები თუ ფინანსური ინსტიტუტები. ცუდმა სატრანზიტო სისტემამ შეიძლება მნიშვნელოვნად შეაფერხოს საერთაშორისო ვაჭრობა და ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება. ასევე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეფექტურმა სატრანზიტო სისტემამ შეიძლება ხელი შეუწყოს რეგიონულ ეკონომიკის ინტეგრაციას მეზობელ და არამეზობელ ქვეყნებს შორის შიდა რეგიონული ვაჭრობის გაზრდის გზით. რეგიონული ინტეგრაცია არის ძირითადი სტრატეგია, რომელიც ქვეყნებს საშუალებას აძლევს გააფართოონ თავიანთი ბაზრები, გააფართოონ რეგიონის ეკონომიკური სივრცე და უზრუნველყონ სარგებელი წარმოებისა და ვაჭრობის მასშტაბით. ეს ასევე ზრდის კონკურენციას გლობალურ ვაჭრობაში და აუმჯობესებს ხელმისაწვდომობას უცხოურ ტექნოლოგიებსა და ინვესტიციებზე.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის (WCO) კვლევის დოკუმენტი ტრანზიტის ხელშეწყობის შესახებ, რომელიც აღწერს ეკონომიკური ინტეგრაციის ტრანზიტის ხელშეწყობის 5 გზას, შემდეგნაირია⁴⁶:

1. ტრანზიტის ხელშეწყობა ზრდის რეგიონულ კონკურენტუნარიანობას ეკონომიკური გზით, რეგიონის ცალკეული განვითარებით;
2. ტრანზიტის ხელშეწყობა ზრდის შიდა რეგიონულ ვაჭრობას;
3. ტრანზიტის ხელშეწყობა აძლიერებს რეგიონალურ წარმოების ქსელს, რაც იწვევს შემდგომ ეკონომიკის ინტეგრაციას;
4. ტრანზიტის ხელშეწყობა ხელს უწყობს საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოს მიღებას;

⁴⁵ https://unctad.org/system/files/official-document/TN08_FreedomofTransit.pdf

⁴⁶ <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/2015/transit-handbook-for-upload-en.pdf?la=en>

5. ტრანზიტის ხელშეწყობა შეიძლება იყოს სხვა ვაჭრობის ჰარმონიზაციის საფეხურის

ხელშეწყობი ზომები.

ამასთან, სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ფაქტს, რომ შესაძლებელია ეფექტურმა სატრანზიტო ოპერაციებმა წვლილი შეიტანოს შემოსავლების შეგროვებაში. არსებობს რისკი, რომ სატრანზიტო საქონელი არ იყოს წარმოდგენილი საბაჟოზე, რაც იწვევს შემოსავლების დაკარგვას და ვაჭრობის დამახინჯებას. ეს შეიძლება დარეგულირდეს ეფექტური სატრანზიტო ოპერაციების რისკის მენეჯმენტით და სხვა უსაფრთხოებით.

გარდა დადგენილი მოთხოვნებისა, საერთაშორისო სატრანზიტო ოპერაციები შეიძლება მოიცავდეს ვადას, რომლის ფარგლებშიც საქონელი უნდა იყოს წარდგენილი დანიშნულების ადგილას. ასევე გამჭვირვალე უნდა იყოს სატრანზიტო ქვეყნის შიგნით ტრანსპორტირების მარშრუტის განსაზღვრა და ნებართვა დანიშნულების ადგილის შეცვლა, სატრანზიტო ოპერაციის დროს.

სარგებელი საქართველოს მაგალითზე

საბაჟო სატრანზიტო რეჟიმები არის საბაჟოს ფართო კონცეფციის ერთ-ერთი ტიპი. საბაჟო ტრანზიტის რეჟიმები ამარტივებს საქართველოს საბაჟო ტერიტორიაზე საქონლის გადაკვეთის პროცესს მესამე ქვეყანაში. ოპერატორები სარგებლობენ სტანდარტიზებული პროცედურებით და გადახდის თავიდან აცილებით ტრანზიტულ საქონელზე. გარანტიები იძლევა შემოსავლების საბაჟო უზრუნველყოფის მეტ საიმედოობას, რადგან ეს არის ბანკი ან ფინანსური ინსტიტუტი, რომელიც პასუხისმგებელია თანხის გადახდაზე. ტრანზიტი როგორც „საბაჟო პროცედურა, რომლის მიხედვითაც საქონლის ტრანსპორტირება ხდება საბაჟო კონტროლის ქვეშ ერთი საბაჟოდან მეორეში“. აქვე უნდა განვასხვავოთ ეროვნული და საერთაშორისო საბაჟო ტრანზიტის პროცედურები. ეროვნული საბაჟო ტრანზიტის პროცედურა მოიცავს მხოლოდ ტრანზიტს ერთ საბაჟოზე, იმავე საბაჟო ტერიტორიაზე შესვლისა და გასვლის ტერიტორიას. ხოლო, მრავალმხრივი სატრანზიტო პროცედურები (ორმხრივი, რეგიონული ან საერთაშორისო) მეორეს მხრივ მოიცავს ტრანზიტს რამდენიმე საბაჟო ტერიტორიის გავლით, მაგალითად, სრულად ინტეგრირებული რეჟიმი, ევროკავშირის სათემო სატრანზიტო სისტემა, ან ჰარმონიზაციის გზით სატრანზიტო ოპერაციების გარკვეული ასპექტები, როგორცაა TIR სისტემა. რეკომენდებული პრაქტიკაა საბაჟო ტრანზიტის პროცედურებისთვის, საქონლის გადასახადების უზრუნველყოფის მიზნით ტრანზიტი, რაც ამცირებს საქონლის შიდა მოხმარებისთვის გადამისამართების რისკს. გადასახადის გადახდის გარეშე საბაჟო მოითხოვს ფინანსურ გარანტიას, როდესაც ნებას რთავს ტრანზიტის ოპერაციას. ტრანზიტის გარანტიის მოთხოვნები განისაზღვრება სატრანზიტო ქვეყნის ეროვნული რეგულაციებით ან ალტერნატიულად რეგიონული ან საერთაშორისო ხელშეკრულებების ფარგლებში. ეს რეგულაციები, სხვათა შორის, განმარტავს გარანტიის საჭირო ოდენობას, პირებს, რომლებიც პასუხისმგებელია გარანტიის წარმოდგენაზე და გარანტიის ფორმაზე. ზოგიერთ ქვეყანაში ფულადი დეპოზიტები მიიღება, თუმცა გარანტიის

ეს ფორმა არც არის პრაქტიკული და არც რეკომენდებული. ეროვნული სატრანზიტო რეჟიმების კონტექსტში ხშირად არის ტრანზიტის გარანტიები. გარანტიები განიხილება ინდივიდუალური ან ყოვლისმომცველი. ინდივიდუალური გარანტია, მოიცავს ერთ სატრანზიტო ოპერაციას. ის ჩვეულებრივ ფარავს გადასახადების სრულ რაოდენობას. გარანტიის გაანგარიშება არის საქონელზე მოქმედი გადასახადების განაკვეთების საფუძველზე. ყოვლისმომცველი გარანტია, მეორეს მხრივ, არის გაშვებული გარანტია, რომელიც შეიძლება იყოს ხელახლა გამოყენებული და რომელიც მოიცავს ერთი და იმავე ოპერატორის მიერ განხორციელებულ რამდენიმე სატრანზიტო ოპერაციას, საბაჟოს მიერ დაფიქსირებული მოცემული საცნობარო თანხით. საცნობარო თანხა ჩვეულებრივ გამოითვლება გადასახადებისა მთლიანი ოდენობის საფუძველზე, რომელიც ოპერატორმა შეიძლება გაიღოს სატრანზიტო ოპერაციებისას, სავარაუდო რაოდენობა, რომელსაც იგი განახორციელებდა განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში მაგ. ერთი კვირა ან ერთი თვე.

საბაჟო ტრანზიტის რეჟიმისა და ტრანზიტის გარანტიის სისტემის გამართული ფუნქციონირება მოითხოვს კომპეტენტური კანონმდებლობის დანერგვას და გამოყენებას. არასწორი გამოყენება ძირს უთხრის საბაჟო ტრანზიტის სისტემების სარგებლიანობას როგორც საჯარო, ისე კერძო პირებისთვის⁴⁷.

ეფექტური სატრანზიტო სისტემის მიდგომები

სატრანზიტო პროცედურების მოქმედება განსხვავდება ქვეყნიდან ქვეყანაში და არის რამდენიმე ეფექტური და ფუნქციონალური სატრანზიტო სისტემების კარგი მაგალითები მთელს მსოფლიოში. ეს ტრანზიტის სახელმძღვანელო ფართოდ კლასიფიცირებს შესაძლო მიდგომებსა და ხელშემწყობ ზომებს შემდეგნაირად:⁴⁸

1. ინფორმაციის ეფექტური გაზიარება

საბაჟო ოფისებს შორის ინფორმაციის გაზიარება აუცილებელია ეფექტური სატრანზიტო სისტემებისთვის. თუ საბაჟო ოფისი, სადაც ტრანზიტის დეკლარაციაა გაკეთებული, აზიარებს ინფორმაციას ტრანზიტის შესახებ, საქონელი სხვა საბაჟო ორგანოებთან სატრანზიტო მარშრუტზე და დოკუმენტაციის ხელახალი წარდგენა შეიძლება იქნეს გამოტოვებული. ინფორმაციის გაზიარება ასევე აძლიერებს რისკების მართვას საზღვრებზე და ხელს უწყობს შეუფერხებელ მოძრაობას.

2. საგარანტიო სისტემა

გარანტიის სისტემა უზრუნველყოფს, რომ საბაჟო გადასახადები სატრანზიტო ოპერაციის დროს ყოველთვის დაფარულია, ამიტომ ეს გადასახადები ექცევა რისკის ქვეშ, სანამ საქონელი არ წარდგება დანიშნულების ორგანოში. მიუხედავად იმისა, რომ გარანტია არის სატრანზიტო ოპერაციის განუყოფელი ნაწილი, პროცესი, როგორც წესი,

⁴⁷ https://unctad.org/system/files/official-document/TN17_BondedTransportRegimes.pdf

⁴⁸ [Ht tp://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/2015/transit-handbook-for-upload-en.pdf?la=en](http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/2015/transit-handbook-for-upload-en.pdf?la=en)

გართულებულია სხვა დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის გამო, როგორცაა: ბანკები, სადაზღვევო კომპანიები და კერძო ასოციაციები. გამართულად მოქმედი გარანტიის სისტემა აჩქარებს სატრანზიტო ოპერაციებს და ამსუბუქებს სატრანზიტო ქვეყნების შემოსავლებს.

3. საბაჟო ფორმალობების გამარტივება

საბაჟო სატრანზიტო სისტემები ტრადიციულად რთულ მოთხოვნებს უყენებდნენ ტრანზიტის ოპერატორებს, ასევე საბაჟო ადმინისტრაციაზე დოკუმენტაციის წარმოების კუთხით. თანამედროვე საბაჟო ადმინისტრაციამ შემოიღო, გაამარტივა საბაჟო პროცედურები და ახლა მიიღება სატრანსპორტო დოკუმენტების ელექტრონული ასლები. დოკუმენტების მოთხოვნების გამარტივება საგრძნობლად ამცირებს ტრანზიტის ოპერაციების დროს.

4. რისკების მართვა

რისკის მართვის გამოყენება ტრანზიტის დროს გამოიწვევს იმას რომ, მაღალი რისკის მქონე საქონელი დაექვემდებარება კონტროლის შესაბამის დონეს, ხოლო დაბალი რისკის საქონელი შეიძლება გათავისუფლდეს შესაბამისი კონტროლიდან. რისკის მართვის გამოყენებამ ასევე შეიძლება გამოიწვიოს ავტორიზებული ეკონომიკური ოპერატორის (AEO) პროგრამების დანერგვა, რომლებიც ინარჩუნებენ მაღალ შესაბამისობას და უსაფრთხოების მენეჯმენტს ხელშემწყობი უპირატესობებით სატრანზიტო ოპერაციებისთვის. გარდა ამისა, საქონლის ჩამოსვლამდე ინფორმაცია, რომელიც საშუალებას აძლევს საბაჟო ადმინისტრაციებს, შეაფასონ საქონლის რისკის დონე მათ ჩამოსვლამდე. საჭიროა გაძლიერდეს საბაჟო რისკის მართვა და ხელი შეეწყოს დაბალი რისკის ტრანზიტის ტვირთის შეუფერხებლად განბაჟებას.

5. საბაჟო ბეჭდები და უსაფრთხოების სხვა ზომები

სატრანზიტო ოპერაციების დროს საქონლის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, საბაჟო ადმინისტრაციამ ჩვეულებრივ უნდა გამოიყენოს საბაჟო ბეჭდები. საბაჟო ორგანომ შეიძლება დაუშვას მოქნილი და ხელშემწყობი ზომები, როგორცაა ტრანზიტით დამაგრებული სპეციალური ბეჭდების გამოყენება.

6. სასაზღვრო ინფრასტრუქტურა

სასაზღვრო ინფრასტრუქტურა მნიშვნელოვანი ელემენტია სასაზღვრო საცობების შესამცირებლად. მიზანშეწონილია განიხილოს კონკრეტული ინფრასტრუქტურა, როგორცაა ცალკეული სატრანზიტო ზოლები, სასაზღვრო პუნქტები, სადაც დიდი მოცულობის სატრანზიტო საქონელი გვხვდება. საზღვრის კოორდინირებული მართვა, სატრანზიტო ოპერაციები მოიცავს სხვადასხვა მარეგულირებელ მოთხოვნებს, რომლებიც დაწესებულია საბაჟო ორგანოსა და სამთავრობო უწყებებს შორის თანამშრომლობისა და კოორდინაციით.

7. შესრულების გაზომვა

შესრულების გაზომვა სასარგებლოა სატრანზიტო ოპერაციების ეფექტურობის დემონსტრირებისთვის. რამდენიმე საერთაშორისო ინსტრუმენტი და ანგარიში სატრანზიტო ოპერაციების შესრულების შესაფასებლად დაგვეხმარება და მოგვცემს მნიშვნელოვან მინიშნებებს იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გაუმჯობესდეს სატრანზიტო სისტემა.

eTIR სისტემა სარგებელს სთავაზობს TIR სისტემაში ჩართულ ყველა აქტორს. პირველ რიგში, მას მოაქვს დამატებითი უსაფრთხოებისა და რისკის მართვის შესაძლებლობები, რითაც ამცირებს თაღლითობის რისკს. მეორე, მოწინავე საერთაშორისო თანამშრომლობა საშუალებას მისცემს ყველა აქტორს მნიშვნელოვნად შეამცირონ ადმინისტრაციული ტვირთი და მაქსიმალურად გაზარდონ მიწოდების ჯაჭვის ინტეგრირებული მენეჯმენტის სარგებელი. საბოლოოდ, ტვირთის წინასწარი ინფორმაციის მიწოდება და ინფორმაციის რეალურ დროში გაცვლა დააჩქარებს TIR პროცედურას.

დასკვნა

მრავალი წლის განმავლობაში TIR კონვენცია აღმოჩნდა ეფექტური ფასილიტაციის ინსტრუმენტი. თუმცა, ტექნოლოგიების პროგრესთან ერთად, ქაღალდის TIR Carnet-ის გამოყენება სულ უფრო არქაული ხდება. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება მის დაკავშირებას ეროვნული საბაჟო ადმინისტრაციების მიერ გამოყენებულ ელექტრონულ პროცედურებთან. თითოეულ სასაზღვრო გადაკვეთაზე, საბაჟო ოფიცრებს უწევთ დამატებითი სამუშაო, რათა მათ ეროვნულ ელექტრონულ საბაჟო სისტემაში 50-მდე მონაცემთა ელემენტი შეიყვანონ. გარდა ამისა, არსებული ვითარება არ აძლევს საბაჟო ორგანოებს შესაძლებლობას, ეფექტურად გამოიყენონ რისკის მართვის პროცედურები, რომლებიც დაფუძნებულია წინასწარ ტვირთის შესახებ ინფორმაციაზე, როგორც ამას მოითხოვს უსაფრთხოების მზარდი გარემო.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <https://unece.org/about-etir>
2. https://unctad.org/system/files/official-document/TN08_FreedomofTransit.pdf
3. <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/2015/transit-handbook-for-upload-en.pdf?la=en>
4. https://unctad.org/system/files/official-document/TN17_BondedTransportRegimes.pdf
5. [Http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/2015/transit-handbook-for-upload-en.pdf?la=en](http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/2015/transit-handbook-for-upload-en.pdf?la=en)

Transit system and benefits of its operation

Nino Ramazashvili

Department of Energy, Georgian Technical University

Abstract

After the end of the Second World War, there was a rapid increase in trade in goods in Europe. Due to the long and complicated customs procedures every time the goods crossed the border, the trade procedures were complicated. All this was aimed at drawing up an international agreement, which should contribute to the creation of a free trade space.

Border infrastructure is an important element in reducing border congestion. Inadequate infrastructure is often a major obstacle to establishing efficient transit, even if customs procedures are streamlined and efficient. Smooth movement of transit cargo requires quality infrastructure. When transit documents are already issued in advance, truck drivers can use designated "transit lanes" and remain in their vehicles.

Transit operations necessarily include various regulatory requirements imposed by government agencies other than customs.

Key words: Border infrastructure, Trade barrier, Harmonized procedures, Efficiency of transit operations.

Абстракт

После окончания Второй мировой войны в Европе наблюдался быстрый рост торговли товарами. Из-за длительных и сложных таможенных процедур каждый раз, когда товары пересекали границу, усложнялись торговые процедуры. Все это было направлено на составление международного соглашения, которое должно способствовать созданию пространства свободной торговли.

Пограничная инфраструктура является важным элементом снижения загруженности границ. Неадекватная инфраструктура часто является серьезным препятствием для организации эффективного транзита, даже если таможенные процедуры упорядочены и эффективны. Для бесперебойного движения транзитных грузов необходима качественная инфраструктура. Когда транзитные документы уже оформлены заранее, водители грузовиков могут использовать выделенные «транзитные полосы» и оставаться в своих транспортных средствах.

Транзитные операции обязательно включают в себя различные нормативные требования, предъявляемые государственными органами, кроме таможни.